

CỤC THÚ Y

Số: 653 /TY-DT

Hà Nội, ngày 28 tháng 4 năm 2009

HƯỚNG DẪN PHÒNG CHỐNG BỆNH CÚM LỢN

(Swine Influenza)

Bệnh cúm lợn (Swine influenza hay swine flu) là bệnh truyền nhiễm cấp tính do vi rút cúm A gây ra và có thể gây nên những tổn thất nặng nề về kinh tế cho ngành chăn nuôi lợn. Bệnh thường có những biểu hiện đặc trưng ở đường hô hấp như ho, sổ mũi, chảy nước mũi, khó thở, thân nhiệt tăng cao, chán ăn,... Tỷ lệ mắc bệnh cao, có thể đến 100%, nhưng tỷ lệ chết thấp (khoảng 1%). Bệnh có biểu hiện lâm sàng hoặc vi rút có thể được bài thải qua đường hô hấp sau 24 giờ kể từ khi con vật nhiễm bệnh. Vi rút cúm lợn có tính thích nghi chọn lọc với các tế bào thụ thể ở phổi, đặc biệt thích nghi với hệ thống phế quản.

1/ Mầm bệnh: là do một loại vi rút cúm típ A, thuộc họ *Orthomyxoviridae*, có vỏ bọc glycoprotein với chuỗi gien ARN, kích thước trung bình. Vi rút cúm típ A ở lợn có thể chia thành nhiều típ phụ khác nhau dựa vào các protein Haemagglutinin và protein Neuraminidase. Các típ phụ thường được phát hiện phổ biến ở lợn gồm típ phụ H1N1, H1N2 và H3N2. Ngoài ra một số típ phụ khác cũng đã được tìm thấy ở lợn gồm H1N7, H3N1, H4N6, H3N3, H9N2. Trong đó, các típ phụ H1N1, H1N2 và H3N2 được phát hiện ở Châu Âu có đặc tính kháng nguyên và đặc tính di truyền khác với các típ phụ được phát hiện ở Châu Mỹ.

Vi rút cúm A/H1N1 được phát hiện lần đầu tiên ở lợn vào năm 1918 tại vùng đông Illinois, Hoa Kỳ. Từ đó đến nay, chủng vi rút cúm này đã gây bệnh cúm “cổ điển” ở lợn. Ngược lại, hiện nay biến chủng mới vi rút cúm A/H1N1 đang gây bệnh trên người ở Mexico, Hoa Kỳ, Canada, New Zealand, Tây Ban Nha... nhưng lại có các gien di truyền được kết hợp từ 4 nguồn, gồm: vi rút cúm lợn Bắc Mỹ, vi rút cúm loài cầm Bắc Mỹ, vi rút cúm người và vi rút cúm lợn chủng châu Á và châu Âu. Đây là kiểu kết hợp chưa từng xảy ra trước đây. Hiện nay, chủng vi rút cúm mới này chưa được phát hiện ở lợn của các nước có người mắc bệnh nêu trên.

2/ Dịch tễ học của bệnh

Động vật cảm nhiễm: Lợn là loài vật chủ chính, tuy nhiên cũng đã có một số tài liệu chứng minh vi rút cúm lợn cũng có thể lan trực tiếp sang người. Một trong những ví dụ điển hình là đợt dịch cúm ở người vào những năm 1918-1920 đã làm chết hơn 20 triệu người trên thế giới. Đây cũng là giai đoạn xuất hiện cúm trên lợn. Ngoài ra, các loài động vật có vú và loài cầm cũng có thể nhiễm chủng vi rút cúm A/H1N1.

Phân bố của bệnh: Các ổ dịch cúm lợn thường xảy ra vào mùa đông của các nước Bắc Mỹ và Châu Âu. Bệnh cũng đã được báo cáo ở nhiều nơi trên thế

giới, từ Châu Phi, Ấn Độ, Trung Quốc, Hồng Kông, Nhật Bản, Singapore và Nam Mỹ. Ở Việt Nam cho đến nay chưa phát hiện thấy bệnh cúm lợn.

Về cơ chế truyền lây (nguồn bệnh và đường truyền lây): Vật chủ tự nhiên của vi rút cúm típ A là người, động vật có vú và gia cầm. Vi rút có nhiều trong dịch đường hô hấp của lợn mắc bệnh, từ đây mầm bệnh có thể lây lan trực tiếp từ lợn bệnh sang lợn khỏe mạnh thông qua các dịch tiết, không khí khi lợn bệnh hắt hơi, sổ mũi, ho,... Các vật dụng và người cũng có thể mang mầm bệnh từ chuồng lợn bệnh sang chuồng lợn khỏe mạnh. Mầm bệnh có thể lưu hành trên lợn suốt cả năm nhưng thường gây dịch trong các tháng cuối mùa thu và mùa đông (tương tự như mùa dịch cúm trên người). Sự xuất hiện và lây lan của bệnh thường liên quan đến việc vận chuyển lợn hoặc sản phẩm của lợn chưa qua xử lý thích ứng, đặc biệt là vận chuyển qua biên giới.

3/ Triệu chứng

Thời gian nung bệnh thường từ 1-3 ngày. Bệnh có tốc độ lây lan nhanh, làm hầu hết lợn trong đàn bị bệnh trong cùng thời điểm. Lợn mắc bệnh có thể đột ngột phát bệnh với các triệu chứng như: ho, sổ mũi, chảy nhiều nước mũi, khó thở, sốt ($40,5^{\circ}\text{C} - 41,7^{\circ}\text{C}$), mệt mỏi, bỏ ăn, lợn con nằm co cụm lại một chỗ, da mẩn đỏ. Nếu lợn bệnh không bị các loại mầm bệnh kế phát khác tấn công và được chăm sóc tốt thì có thể bình phục sau 5-7 ngày. Nếu có mầm bệnh khác kế phát thì làm lợn bị bệnh cúm thường trầm trọng hơn, tỷ lệ chết tăng lên.

4/ Bệnh tích

Bệnh tích đại thể: tập trung chủ yếu ở đường hô hấp như viêm phổi với các đám đỏ (xuất huyết) trên các thùy, đặc biệt là thùy đỉnh, thùy tim; khí phế quản chứa đầy dịch nhày có bọt khí, có thể có hiện tượng phổi bị gan hóa; niêm dịch có bọt khí trong phế quản, hạch phổi thường sưng to. Khi cắt phế quản, tiểu phế quản và bóp thấy chảy ra một chất dịch đục, dính, màu đỏ hoặc xám, phế quản và phế nang chứa nhiều tương dịch.

Bệnh tích vi thể: Tăng dịch thấm thấu, tăng sự tập trung của bạch cầu trung tính và đại thực bào trong phế nang; ngoài ra có sự tăng sinh tế bào biểu bì, hoại tử niêm mạc phế nang dẫn đến ứ đọng của tế bào thoái hóa và tăng tính thấm lậu ở niêm mạc phế quản.

5/ Chẩn đoán

Chẩn đoán có thể dựa vào triệu chứng lâm sàng, mổ khám bệnh tích, nhưng cần phải khẳng định bằng phân tích xét nghiệm trong phòng thí nghiệm với các phương pháp RT-PCR, tiêm truyền trứng hoặc phân lập nuôi cấy vi rút trên môi trường tế bào, hóa tổ chức miễn dịch, phương pháp kháng thể huỳnh quang hoặc ELISA.

Lấy mẫu xét nghiệm: Đối với lợn còn sống nghi ngờ mắc bệnh cúm, có thể lấy mẫu là dịch mũi (ở lợn lớn) hoặc dịch hầu họng (ở lợn con) và bảo quản bằng dung dịch bảo quản vi rút có chứa glycerol ở nhiệt độ lạnh (4°C); đối với lợn bệnh bị chết hoặc buộc phải mổ khám thì lấy phổi, bảo quản lạnh. Các mẫu cần chuyên càng nhanh càng tốt đến phòng thí nghiệm được chỉ định tại mục 8 dưới đây.

Chẩn đoán phân biệt: với một số bệnh quan trọng ở lợn như dịch tả lợn, tụ huyết trùng, suyễn lợn.

+ Đối với bệnh Dịch tả lợn: lợn bệnh thường sốt cao 41 - 42,5⁰C, giữ vững 4 - 5 ngày liền (trong khi đó bệnh cúm lợn sốt thất thường và không ổn định) và có các bệnh tích đặc trưng của bệnh Dịch tả lợn.

+ Tụ huyết trùng lợn có triệu chứng và bệnh tích ở đường hô hấp (phổi có những vùng bị gan hoá cứng ở sâu trong phổi và phía sau, đường tiêu hoá viêm dạ dày và ruột và thuy thũng ở hầu).

+ Bệnh suyễn lợn có triệu chứng và bệnh tích ở đường hô hấp, viêm nhục hoá, tụy tạng hoá ở các thùy đỉnh, thùy tim, thùy hoành, thở khó, thở thóp bụng, tần số hô hấp cao 80 – 200/phút, có khi cao hơn.

6/ Tình hình bệnh cúm lợn ở người trên thế giới hiện nay

Hiện nay, mặc dù chưa xác định được ca bệnh nào ở trên lợn ở các nước đang có dịch, nhưng ngày 25/4/2009, Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) tuyên bố ổ dịch trên người do vi rút cúm A/H1N1 tại Bắc Mỹ là “tình trạng khẩn cấp về y tế có nguy cơ trên phạm vi quốc tế”. Theo quy định, trong tình huống này các nước trên thế giới phải thiết lập hệ thống báo cáo và giám sát căn bệnh này vì hiện nay dịch đã làm chết hàng chục người ở Mexico và hàng chục người khác mắc bệnh ở Hoa Kỳ, Canada, New Zealand, Tây Ban Nha... WHO khuyến cáo dịch bệnh có thể lây lan sang các nước khác và kêu gọi cộng đồng quốc tế cùng phối hợp ứng phó dập dịch. Tuy nhiên, cho đến nay chưa có bằng chứng nào cho thấy loại vi rút A/H1N1 đang gây bệnh có thể truyền lây qua thức ăn.

Ngày 27/4/2009, Tổ chức Thú y thế giới (OIE) cũng ra tuyên bố khẳng định việc dùng tên gọi “Cúm lợn” để mô tả bệnh ở người tại các nước Bắc Mỹ là không thỏa đáng vì cho tới nay chưa phát hiện ca bệnh nào ở lợn tại các nước này. Vì vậy, OIE khuyến cáo nên dùng tên gọi là “Cúm Bắc Mỹ” để mô tả dịch bệnh ở người hiện nay.

Theo Trung tâm phòng chống dịch bệnh Hoa Kỳ (CDC), tính đến ngày 27/4/2009, tại Hoa Kỳ đã xét nghiệm xác định 40 ca bệnh ở người nhiễm vi rút cúm A/H1N1 và tất cả các ca này đều nhiễm chủng vi rút giống nhau là vi rút cúm A/H1N1 mà trước đây chưa từng được phát hiện thấy trên lợn hay trên người. Việc phân lớn các ca bệnh đều không có tiền sử tiếp xúc với lợn và có 2 chùm ca bệnh khiến người ta nghi ngờ đã có sự lây truyền từ người sang người.

Trong một nỗ lực nhằm kiểm soát dịch bệnh lây lan, các nước có dịch đã áp dụng các biện pháp giống như trước đây đã từng áp dụng để với ứng phó dịch SARS, bao gồm đóng cửa trường học, bảo tàng, không tụ tập đông người, phát miễn phí khẩu trang... Ngoài ra, hàng loạt các nước khác cũng đã nâng cao mức cảnh báo về nguy cơ dịch bệnh xuất hiện và chuẩn bị sẵn sàng đối phó với loại dịch bệnh nay.

7/ Tình hình bệnh cúm trên lợn ở Việt Nam: Đến nay chưa phát hiện thấy bệnh cúm ở lợn.

8/ Phòng chống bệnh bằng các biện pháp sau:

Trước tình hình trên, để chủ động phòng, chống bệnh có hiệu quả, không để dịch bệnh xảy ra trên đàn lợn, lây lan sang người ảnh hưởng đến sức khoẻ cộng đồng, Cục Thú y hướng dẫn các biện pháp phòng, chống bệnh như sau:

a) Phòng bệnh ở lợn:

- Kiểm soát nghiêm ngặt động vật và sản phẩm động vật nhập khẩu, đặc biệt là vận chuyển lợn, sản phẩm của lợn chưa qua chế biến.

- Tăng cường công tác giám sát dịch bệnh, khi phát hiện có lợn mắc bệnh khác thường có triệu chứng của bệnh như đã nêu ở trên thì báo ngay cho cán bộ thú y và chính quyền thôn, xã để xác minh dịch và lấy mẫu gửi về phòng thí nghiệm, cụ thể:

+ Đối các tỉnh từ Thừa Thiên – Huế trở ra thì gửi mẫu bệnh phẩm về Trung tâm Chẩn đoán Thú y Trung ương tại Hà Nội.

+ Đối các tỉnh từ Đà Nẵng trở vào thì gửi mẫu bệnh phẩm về Cơ quan Thú y vùng VI tại thành phố Hồ Chí Minh.

- Lợn mua về nuôi phải rõ nguồn gốc xuất xứ, có giấy chứng nhận kiểm dịch.

- Do vi rút cúm lợn có đặc điểm phát tán, lây lan chủ yếu qua đường tiếp xúc trực tiếp, do đó khi nghi ngờ lợn mắc bệnh với những triệu chứng, bệnh tích nêu trên thì cần phải cách ly ngay những con lợn bệnh để hạn chế lây lan. Đồng thời thực hiện việc vệ sinh, tiêu độc khử trùng toàn bộ khu chuồng nuôi và các khu vực tiếp giáp xung quanh để tiêu diệt mầm bệnh bằng các loại hoá chất như đã sử dụng trong phòng chống cúm gia cầm; tăng cường công tác chăm sóc nuôi dưỡng, quản lý đàn và áp dụng các biện pháp an toàn sinh học trong chăn nuôi như: thường xuyên vệ sinh chuồng trại, tiêu độc khử trùng khu vực chăn nuôi và thực hiện tiêm phòng đầy đủ các loại vắc xin theo hướng dẫn của cơ quan thú y.

b) Phòng bệnh lây sang người:

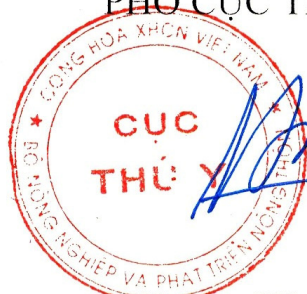
- Thực hiện nghiêm ngặt theo hướng dẫn của ngành y tế.

- Người chăn nuôi, giết mổ, chế biến, tiêu huỷ lợn bệnh hoặc khi tiếp xúc với lợn cần sử dụng các thiết bị bảo hộ lao động tối thiểu như khẩu trang, ủng, găng tay, kính, quần áo bảo hộ. Sau khi tiếp xúc cần vệ sinh tiêu độc khử trùng, rửa chân, tay bằng nước xà phòng để phòng mầm bệnh lây sang người.

Nơi nhận:

- Bộ NN-PTNT (để báo cáo);
- Bộ trưởng Cao Đức Phát (để báo cáo);
- Thứ trưởng Diệp Kinh Tần (để báo cáo);
- Lãnh đạo Cục Thú y;
- Sở NN&PTNT, Chi cục TY các tỉnh, TP;
- Cục Chăn nuôi; Trung tâm KN Quốc gia;
- Viện Thú y; Viện Chăn nuôi;
- Cục Quân nhu – Bộ Quốc phòng;
- Các đơn vị thuộc Cục Thú y;
- Lưu DT, VT.

**KT. CỤC TRƯỞNG
PHÓ CỤC TRƯỞNG**

Hoàng Văn Năm